

Jerzy SADOWSKI*

*Wydział Filozoficzny, Akademia Ignatianum w Krakowie

Sprawozdanie z sesji poświęconej pamięci prof. Jerzego A. Janika¹

W pierwszą rocznicę śmierci prof. Jerzego A. JANIKA Polska Akademia Umiejętności zorganizowała sesję poświęconą jego pamięci. Prezes PAU, prof. Andrzej BIAŁAS, witając uczestników sesji, wspomniał, że prof. JANIK był twórcą Krakowskiej Grupy Kryształów Molekularnych i Ciekłych Kryształów, wieloletnim członkiem PAU, przyjacielem Papieża JANA PAWŁA II i przede wszystkim niezwykle uczciwym człowiekiem.

Ks. prof. Michał HELLER z kolei przypomniał w swoim wystąpieniu o artykule Jerzego JANIKA, opublikowanym w zeszytach Komisji Filozofii Nauk Przyrodniczych PAU, na temat pogranicza fizyki i metafizyki. Wedle prof. JANIKA pojęcia z dziedziny mechaniki kwantowej transcendują nasze doświadczenie. Prof. HELLER wspomniał też o letnich, „Janikowych” seminariach w Castel Gandolfo.

Prof. Andrzej SZYTUŁA w referacie pt. „Profesor Jerzy Janik – jak to się zaczęło: Gołębia, Reymonta” przedstawił życiorys naukowy Profesora. Mistrzem i wieloletnim opiekunem naukowym Jerzego JANIKA był prof. Henryk NIEWODNICZAŃSKI. JANIK był specjalistą z zakresu

¹ Profesorowi J.A. Janikowi (1927-2012) w pierwszą rocznicę śmierci, PAU w Krakowie, 12.04.2013 r..

fizyki neutronowej. W wieku 33 lat został profesorem nadzwyczajnym i był „najmłodszym profesorem w najstarszej uczelni”. W roku 1972 opuścił Uniwersytet Jagielloński i przeniósł się do Instytutu Fizyki Jądrowej, ale jeszcze przez dwa lata prowadził wykłady dla studentów. Natomiast do pierwszego spotkania z Karolem WOJTYŁĄ doszło w styczniu 1953 roku.

Prof. Tadeusz WASIUTYŃSKI i uczniowie prof. JANIKA opowiadali głównie o różnych seminariach i konferencjach „Janik’s Friends Meeting”. Prof. JANIK za szczytowe osiągnięcie swojego życia uważał zorganizowanie licznych seminariów zakładowych, środowiskowych, „Janik’s Friends Meetings” oraz seminariów w Castel Gandolfo. Materiały z seminariów z udziałem JANA PAWŁA II, choć były tłumaczone na języki obce, nie wywołały specjalnego odzewu. Podczas tych seminariów – których historia liczy blisko 40 lat – były odkrywane różne wymiary prawdy w filozofii, naukach przyrodniczych itd. Spotkania przyjaciół, zapraszanych przez prof. JANIKA, gromadziły gości z Europy, Ameryki, Azji. Seminaria wyjazdowe – często tygodniowe, odbywające się w schroniskach – były zawsze dobrze zorganizowane. Zaczynały się one o godzinie 18 w niedzielę. Prelegenci na przedstawienie swego referatu mieli godzinę; na dyskusję przeznaczano 15 minut. Posiłki często spożywano na łonie natury. Na zakończenie seminarium Profesor zapraszał wszystkich do swojego domu. Jerzy JANIK powiedział kiedyś: „Moje życie było długie. Bóg był dla mnie łaskaw. Mimo dramatycznych przeżyć (wojna) miałem dobre życie, a nawet pełne sukcesów”.

Po przerwie prof. Andrzej BIAŁAS zarysował związki Jerzego JANIKA z wydarzeniami 1968 roku. W tymże roku Profesor wziął w obronę studentów, którzy protestowali przeciw zdjęciu ze sceny Teatru Narodowego „Dziadów”, za co został usunięty z senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Profesorowie Andrzej TOMCZAK i Jan MAŁECKI opowiedzieli o seminariach w Castel Gandolfo. Prof. MAŁECKI wyjaśnił, skąd w nazwie cyklu „Nauka–Religia–Dzieje”² wziął się trzeci człon. Otóż prof. JANIK

² Warto w tym miejscu wspomnieć, że prof. JANIK był redaktorem lub współredaktorem serii wydawniczej „Nauka–Religia–Dzieje”, zawierającej materiały z se-

żywo interesował się historią Polski. Jeszcze w Krakowie, w latach siedemdziesiątych XX wieku, dzięki inicjatywie Profesora rozpoczął się cykl spotkań kardynała WOJTYŁY z fizykami oraz filozofami przyrody i nauki. Początkowo spotkania odbywały się w mieszkaniu państwa Janików. Karol WOJTYŁA od początku doceniał dwa skrzydła: rozum i wiarę, które wiodą do prawdy, i zawsze widział potrzebę dialogu między nimi, czemu dał dobitny wyraz w encyklice *Fides et ratio*. Po wyborze WOJTYŁY na papieża spotkania przeniosły się do Castel Gandolfo. W letniej rezydencji papieskiej odbyło się ogółem 12 seminariów. Po śmierci JANA PAWŁA II w 2005 roku seminaria przeniesiono do Lublina, gdzie ich gospodarzem był ks. abp. Józef ŻYCIŃSKI. Tam odbyły się 3 seminaria. Z kolei po śmierci abp. ŻYCIŃSKIEGO jedno (ostatnie) seminarium odbyło się we wrześniu 2011 roku w Krakowie, w Polskiej Akademii Umiejętności.

W ostatnim, kończącym sesję wystąpieniu, prof. Władysław STRÓŻEWSKI mówił o filozoficznych zainteresowaniach Jerzego JANIKA. Stosunek fizyków do filozofii może być rozmaity. Jedni fizycy twierdzą, że tylko fizyka ma sens. Inni uważają, że być może sens jest także w filozofii. Dlatego nie należy jej całkowicie ignorować, ale podchodzić do niej trzeba z dystansem – interesować się nią raczej na zasadzie rozrywki lub ciekawostki. Do trzeciej grupy należą tacy fizycy, jak np. BOHR, EINSTEIN i JANIK. Oni poważnie traktują zagadnienia filozoficzne, widzą sprawy szeroko i wyciągają filozoficzne wnioski z odkryć naukowych. JANIKA interesowały głównie zagadnienia metafizyczne i antropologiczne, np. hylemorfizm, problematyka istnienia; *Jestem, który jestem* – to imię Boga w szczególny sposób fascynowało Profesora. Drugą drogą wiodącą Jerzego JANIKA do filozofii była fizyka, ponieważ tutaj także wyraźnie widział związki z zagadnieniem istnienia – różne istnienie obiektów makro- i mikroskalowych, spo-

minariów w Castel Gandolfo. Pierwszych pięć tomów redagował wspólnie z prof. Piotrem LENARTOWICZEM SJ, byłym prorektorem Akademii Ignatianum w Krakowie. Obaj redaktorzy zmarli w 2012 roku w Krakowie: J. JANIK 20 marca, a P. LENARTOWICZ 10 października. Tomy II-V zostały wydane przez Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego w Krakowie. Dla porządku wspomnijmy, że tom I został opublikowany w Watykanie, tomy VI–XV w Wydawnictwie Uniwersytetu Jagiellońskiego, a tom XVI w Polskiej Akademii Umiejętności (przyp. aut.).

sób istnienia fali (np. elektromagnetycznej), problem istnienia w mechanice kwantowej³. Swoje poglądy filozoficzne prof. JANIK przedstawił w wykładach dla studentów KUL, opublikowanych w książce pt. „Ontologiczne aspekty fizyki”, wydanej nakładem PAU⁴. Podczas jednego z seminariów „papieskich”, jak podaje prof. STRÓŻEWSKI, Jerzy JANIK powiedział, że czuje niechęć do barier — np. do stwierdzeń typu: „tu zaczyna się fizyka, a tam filozofia”. Zasadniczym przedmiotem zainteresowania prof. JANIKA było — jak już wspomniano — zagadnienie istnienia. Jednak termin ten nie jest jednoznaczny, lecz analogiczny — czym innym jest absolutne istnienie Absolutu, czym innym istnienie przedmiotów matematycznych, duszy, rzeczy, cząstek elementarnych, przedmiotów intencjonalnych czy też istnienie aktualne i potencjalne itp. Jerzy JANIK mówiąc o istnieniu, często dokonywał pewnego uproszczenia, bo pisał, że byt = istota + istnienie. W przypadku istoty (*essentia*) pytamy „co jest?” — „czym coś jest?”. Jednak zadając tego rodzaju pytania, należy baczyć na pewne ukryte niebezpieczeństwa — *essentia* i *esse* bowiem nie są niezależnymi od siebie składowymi częściami bytu (*ens*), ponieważ nie istnieją jako osobne elementy. Nie ma czegoś takiego jak samoistne istnienie, bo zawsze jest to istnienie czegoś (istoty). Nie ma też istoty bez realnego istnienia. W mechanice kwantowej — z kolei — winniśmy raczej mówić o partycypatorze, a nie o obserwatorze. Ważna jest też scena, tło, czyli rzecz dana w związku z czymś innym, nigdy sama. Tu pojawia się problem pustej przestrzeni (próżni) i nicości. Kończąc swoje wystąpienie, prof. STRÓŻEWSKI stwierdził, że prof. JANIK miał niezwykle rozległe zainteresowania i to budzi autentyczny podziw i szacunek do niego.

Podsumowując sesję, ks. HELLER stwierdził, że nasz Papież miał dobre wyczucie fizyki i spotkania w Castel Gandolfo były dla niego naprawdę ważne. Gdy ks. DZIWIŚ — z uwagi na stan zdrowia Papieża — miał wątpliwości co do jego udziału w seminariach, JAN PAWEŁ II

³ Można w tym miejscu przytoczyć znamienne słowa prof. JANIKA: „Jako zwieńczenie fizyki traktowałem filozofię, a właściwie ontologię. Wielki wpływ na to miała moja przyjaźń z Janem Pawłem II”. W czerwcu 2013 roku Profesor zamierzał zorganizować konferencję na temat związków między filozofią i matematyką (przyp. aut.).

⁴ Pierwsze wydanie tej książki ukazało się w 2008 r., a drugie w 2010 r. (przyp. aut.).

oświadczył, że nadal chce brać w nich udział. Wyraził też życzenie, aby uczestniczyli w nich tylko polscy naukowcy: „Ja mam wakacje i chcę mówić po polsku”.